

Nyhet

Norden, EU och klimatet

Nyhet

Vilka är ödesfrågorna för de nordiska facken?

Portrett

Timo Harakkas utmaning: att öka sysselsättningen i Finland

Nyhet

De nordiska facken:
Klimatomställningen måste ske på ett rättvist sätt

12. September 2019

Tema: Dödsfall i arbetet

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 6/2019

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet Høgskolen i
Oslo og Akershus Postboks 4 St. Olavs
plass 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet HIOA,
På oppdrag fra Nordisk ministerråd

ANSVARLIG REDAKTØR

Berit Kvam

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

REDAKTØR-
ANSVAR

Innhold

Norden, EU og klimatet	3
Timo Harakkas utmaning: att öka sysselsättningen i Finland	4
Peter Hummelgaards opgave: At sikre nedslidte tidlig pension	6
Vilka är ödesfrågorna för de nordiska facken?	8
De nordiska facken: Klimatomställningen måste ske på ett rättvist sätt.....	11
Varför slog #metoo olika i de nordiska länderna?	14
Foodoras cyklister i Oslo strejkar	16
Många dödsolyckor i arbetet i Sverige fick alarmet att gå.....	18
Finsk säkerhetspark gör riskerna på byggarbetsplatser tydligare	20
Ny teknik leder till polarisering av arbetsmarknaden.....	23
Lönen är inte allt - socialavgifterna viktig del i förhållande till utstationerad arbetskraft.....	26

Norden, EU och klimatet

På kort tid har det utsetts nya arbetsministrar i tre av de nordiska länderna. I Finland och Danmark skedde det på grund av parlamentsvalen, medan utpekandet av Ylva Johansson som Sveriges kandidat till EU-kommissionen ledde till ett byte även där.

NYHET

12.09.2019

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

Arbetsliv i Norden porträtterar Danmarks Peter Hummelgaard och Finlands Timo Harakka och beskriver vilka utmaningar de står inför. Eva Nordmark porträtterade vi när hon blev ledare för de svenska tjänstemännens fackförbund, TCO, år 2011. Hon var också på plats några dagar innan hon utnämndes på Nordens Fackliga Samorganisations kongress i Malmö 3-4 september.

Hennes budskap på kongressen var detsamma som när hon blev TCO-ordförande: Fackföreningsrörelsen måste vara relevanta i en ny tid och se till att växa och bli starka. Det är bara så den kan få inflytande.

Samtidigt med kongressen pågick en strejk bland cyklisterna i Foodora i Oslo. Det är den första stora strejken i det som kallas plattformsekonomin – där kundernas efterfrågan paras ihop digitalt genom en app med de som utför tjänsterna. Strejken har lett till en rush av cyklister som vill organisera sig. De strejkande vill ha ett eget kollektivavtal. Lyckas de visar det att i alla fall delar av den nya ekonomin kan kombineras med den nordiska arbetslivsmodellen.

Hur den nya ekonomin påverkar jobben forskas det på i ett stort nordiskt projekt, där Tomas Berglund från Göteborgs universitet ingår. Enligt honom sker det en polarisering, där det blir fler kvalificerade jobb samtidigt som det blir fler okvalificerade. Mittskiktet av jobben urholkas emellertid av artificiell intelligens och robotar.

Det finns inga jobb på en död planet, påpekade samtidigt många på NFS-kongressen i Malmö. Klimatfrågan har blivit en av de största även för fackföreningsrörelsen. Att gå till ett fossilfritt samhälle innebär stora omställningar. Facket måste kämpa för att omställningen genomförs rättvist.

- Som regeringar och fackföreningar måste vi se till att det vi gör i klimatfrågan inte leder till mindre välbefinnande för den vanliga människan, sa Islands statsminister Katrín Jakobsdóttir i sitt tal till kongressen.

De nordiska facken har tack vare sin höga organisationsgrad också ett stort inflytande i Europafacket, ETUC, som hade sänt sin generalsekreterare Luca Visentini till kongressen. Han lovade att inte godta någon form av lagstiftning om minimilöner inom EU som går ut över den nordiska kollektivavtalsmodellen.

De nordiska facken är nog besvikna för att Ylva Johansson, som kallats Europas mest erfarna arbetsmarknadsminister, inte fick den posten i EU-kommissionen. Hon blir istället ansvarig för migrations- och flyktingfrågorna, ett av de tuffaste jobben för en kommissionär. Danmarks Margrethe Vestager fortsätter att ta hand om konkurrensfrågorna, men får också digitaliseringen som sitt ansvar. Finlands Jutta Urpilainen får ansvaret för internationella relationer.

En av de frågor som Ylva Johansson lyfte under sina sista månader som arbetsmarknadsminister var dödsfall i arbetet. Ett exempel på hur de nordiska länderna lär sig av varandra är att Sverige nu bygger en säkerhetspark efter finskt mönster utanför Arlanda. Vi har besökt den finska säkerhetsparken i Esbo, som var den första i Europa.

Till sist, för den som vill sätta tändarna i ett komplicerat problem – läs Kerstin Ahlbergs kommentar om hur de sociala avgifterna påverka konkurrensförhållandet mellan lokal och utstationerad arbetskraft!

Timo Harakkas utmaning: att öka sysselsättningen i Finland

Förväntningarna är stora på den nya finländska arbetsministern Timo Harakka. Han har en ovanlig bakgrund för att vara politiker. Ministerposten kom som en överraskning också för honom själv. Tidigare koncentrerade han sig på ekonomi och miljö.

PORTRETT

12.09.2019

TEXT: BENGT ÖSTLING, FOTO: LAURA KOTILA, REGERINGSKANSLIET

Regeringsprogrammet som godkändes i juni är rubricerat "Ett inkluderande och kunnigt Finland". Enligt arbetsminister Timo Harakka sammanfattar det arbetets värde för människan och samhället.

Den finländska målsättningen är en sysselsättningsgrad på 75%. Det kan bli en utmaning. Tillgången på arbetskraft och företagens rekryteringssvårigheter har blivit ett allt större problem. Sysselsättningsgraden är nu 72,4 procent.

Harakka har betonat regeringsprogrammets mål om bättre deltagande i arbetsmarknaden för partiellt arbetsföra, svårssysselsatta, unga, äldre och personer med invandrarbakgrund.

Tiden i arbetslivet ska förlängas, i början, i mitten och i slutet, heter det. Liksom de övriga nordiska länderna vill Finland rikta om arbetskraftspolitiken från passiv till aktiv.

Bred regering med socialdemokratisk ledning

Det var en överraskning att Harakka fick den tunga arbetsministerposten efter riksdagsvalet i april. Den var vikt för socialdemokraternas gruppordförande Antti Lindtman som tackade nej, av familjeskäl.

Socialdemokraterna kom in som nytt parti i regeringen. Samlingspartiet lämnades utanför och Sannfinländarna fortsatte i opposition. Trots en storförlust är Centern med i regeringen, men utan tidigare statsminister Juha Sipilä.

I början av september valde Centern Katri Kulmuni till ny partiordförande. Hon är näringsminister i regeringen. Motkandidaten Antti Kaikkonen är försvarsminister.

Ytterligare tre partier är med i regeringen; Vänsterförbundet, Gröna förbundet och Svenska folkpartiet.

Färgstark minister

Harakka kunde idag ha varit statsminister. Han försökte bli partiordförande vid SDP-kongressen 2017, men förlorade stort mot Antti Rinne. Kampanjen sades vara viktig för att få viktigare poster inom partiet, vilket nu har lyckats.

Den socialdemokratiska partikongressen lät sig inte övertygas av den färskas partimedlemmen Harakkas reformkrav. Somliga menade också att det handlade mest om tom, men skicklig retorik.

Harakka har säkert nytta av sin utbildning i teatervetenskap och långa tv-erfarenhet. Han är känd för färgstarka utspel och uttalanden.

Han uttalade sig nyligen om Boris Johnsons beslut att stänga parlamentet som "otroligt", och gjorde en jämförelse med Finland. Parlamentarismen är en stor stolthet för briter. Att stänga parlamentet i Storbritannien är som att förbjuda bastun i Finland, skrev Harakka på Twitter.

Peter Hummelgaards opgave: At sikre nedslidte tidlig pension

Der er udsigt til store ændringer af det danske arbejdsmarked, hvis beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard kan samle flertal bag sine planer. Fair vilkår for kortuddannede og lavtlønnede er hans hjertesag.

PORTRETT

12.09.2019

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO: STEEN BROGAARD

Danmarks beskæftigelsesminister siden juni 2019 er med egne ord søn af en kuffertslæber og en rengøringsdame og lærte hjemmefra, at det er vigtigt at give de kortest uddannede og lavest lønnede ordentlige vilkår, og at et fair arbejdsmarked ikke kommer af sig selv.

Derfor stillede han op til Folketinget for Socialdemokratiet og takkede ja til posten som beskæftigelsesminister i statsminister Mette Frederikssens regering, hvor hans minister-svendestykke bliver at skabe politisk flertal til et centralt socialdemokratisk løfte fra valgkampen: At sikre nedslidte lønmodtagere tidlig pension.

At give nedslidte betonarbejdere og buschauffører mulighed for at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet, før deres

kroppe siger fra var et af de store temaer i valgkampen og er en mærkesag i fagbevægelsen. At indfri løftet bliver dog ikke let, for regeringspartneren De Radikale indgik før folketingsvalget en aftale med den borgerlige opposition - blå blok - om tilbagetrækning, som ligger langt fra Socialdemokratiets udspil.

Peter Hummelgaard erkender, at han er på en svær opgave, men at han arbejder på fuld tryk for en løsning, og at hjælp til nedslidte for ham er et spørgsmål om retfærdighed. Ordet "retfærdighed" bruger han ofte. Også i debatbogen "Den syge kapitalisme", som han udgav i 2018. I bogen giver han sit bud på en ny social kontrakt mellem grupper i samfundet, der arbejder imod ulighed og for et mere retfærdigt samfund.

Hans allerførste gerning som minister var at indlede forhandlinger om en hjælpepakke til de mest trængte børnefamilier på integrationsydelse og kontanthjælp i Danmark, og han har varslet reformer af arbejdsmarkedet, der skal få flere fra passiv forsørgelse til job. Reformerne vil have tre hovedspor: At sikre de nødvendige jobkompetencer hos dem, der i dag står uden for arbejdsmarkedet – blandt andet flygtninge og indvandrere. Bedre arbejdsmiljø, så færre bliver syge af at gå på arbejde. Og så skal det gøres rarere og lettere for seniorer at vælge at blive på arbejdsmarkedet, efter at de har nået pensionsalderen.

Beskæftigelsesministeren har taget skarpt afstand fra et centralt element i den tidligere regerings beskæftigelsespolitik: at få flere ud i arbejdsstyrken ved at skære i velfærdsydelser til eksempelvis arbejdsløse og flygtninge ud fra en tro på, at det skal kunne betale sig at arbejde.

Vilka är ödesfrågorna för de nordiska facken?

Vad rör sig i huvudet på en fackförbundsordförande? På NFS kongress i Malmö utmanades de fackliga ledarna att på en minut beskriva vad de såg som den största utmaningen framöver. Här är några av svaren:

NYHET

12.09.2019

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

Eva Nordmark, TCO, Sverige:

- Jag skulle vilja lyfta en grundförutsättning för att klara utmaningarna vi står inför. Och det är oss själva. Fackföreningsrörelsens förmåga att växa, att se till att vi är relevanta i en ny tid, när vi har stora utmaningar som ska lösas. Vi har ett stort ansvar att se till att vi växer och blir starka.

Erik Kollerud, YS, Norge:

- Jag har också tänkt på det Eva nämner. Ännu tydligare: organisationsgraden. Det är en sak att säga att vi ska göra något med de stora frågorna, men för att göra det måste vi ha makt och det får vi genom medlemstalen. Det är en utmaning att

organisationsgraden har sjunkit med 35 % de senaste 20-25 åren i OECD-området.

Drífa Snædal, ASÍ (LO), Island:

- Islands statsminister påpekade att klimatfrågan inte bör diskuteras på den individuella nivå, utan den bör diskuteras på samhällsnivå. Det är ett tankesätt som vi borde få in på andra områden också. För att lösa utmaningarna vi står inför måste vi gå tillbaka till vår ideologi och hålla fast vid den. Att vi står starkast gemensamt och inte genom marknads...vad säger man? ...kapitalismen – för att säga det enkelt!

Lars Quistgaard, Akademikerne, Danmark:

- Den generation som kommer efter oss är den första någonsin, som inte kommer att kunna dra fördel av de välståndsökningar som äldre generationer har fått. Det är alarmerande att EU kanske inte klarar av att hantera den utmaningen för de unga. Det sätt de hanterade krisen sist var definitivt inte till fördel för de unga. I Sydeuropa har vi generationer som i de närmaste är förlorade på arbetsmarknaden. Vi måste kunna tala även till den unga generationen och att representera dem.

Göran Arrius, Sonja Ýr Þorbergsdóttir, Bente Sorgenfrey, Josef Therkildsen, SIK, Grönland och Peggy Hessen Følsvik.

Peggy Hessen Følsvik, LO Norge:

- Jag tror den största frågan är ökande ojämlikhet och bristande jämställdhet. Det är det som skapar ökande populism; det som skapar de strömningar som vi ser i Europa nu. Så utmaningen är hur arbetarrörelsen ska kunna möta det? Hur ska fackföreningarna kunna påverka det, både fackligt, men också genom politisk påverkan? Med förändringar som sker snabbare och snabbare, med digitalisering, robotisering, nya anställningsformer, handelskrig och brexit. Om vi går i en riktning som skapar ökande skillnader så tror jag att vi går mot en svår tid.

Bente Sorgenfrey, FH, Danmark:

- Tar vi fackföreningsglasögonen på så handlar det om att bli eniga om några grundläggande lönevillkor för arbetarna i Europa. Men också att ge dem del av en framgångsrik politik som har gett tillväxt och välfärd här i Norden. Därför ska vi visa att vi kan vara föregångsländer. Våra kollegor i söder och öster och även i väst och norr måste börja få löneökningar igen. För det har varit stora tillbakslag. Samtidigt måste vi säkra att de modeller som vi har här i Norden kan bestå.

Sonja Ýr Þorbergsdóttir, BSRB, Island:

- Det är en utmaning i sig själv att bara prata om en utmaning. Då har jag en som omfattar allt och som jag tror att vi måste tala om. Det är demokrati och populismen. Då tycker

jag att vi ska dämpa det mot populismen på ett positivt sätt, så att vi talar om hopp och framtidsförtroende.

Göran Arrius, Saco, Sverige:

- Jag vill lyfta frågan om den akademiska friheten och pressfriheten, som jag känner är starkt hotad i länder som faktiskt ligger ganska nära oss. I spåret av detta ser vi fake news, att man inte litar på forskningsresultat, att det som står på twitter är lika sant som det som kommer från ett universitet. Det här är en jättestor fara och den används av populisterna för att få fram en alternativ sanning. Det tror jag är jättefarligt för oss.

Sonja Jógvannsdóttir, Karl- Petter Thorwaldsson, Antti Palola, Ragnhild Lied och Þorunn Sveinbjarnardóttir, BHM Island.

Ragnhild Lied, Unio, Norge:

- Jag tror att det viktigaste i Europa är att återskapa förtroendet för demokratin. Det kan man göra genom god utbildning och kompetensutveckling under hela yrkeslivet, hög organisationsgrad och därigenom stärka fackföreningarnas makt, medbestämmande och autonomi på arbetsplatsen och inte minst genom reell jämställdhet.

Antti Palola, STTK, Finland:

- Jag tror den största frågan är klimatförändring som sker samtidigt med omställning av arbetsmarknaderna på grund av den oerhört snabba teknologiska utvecklingen. Den andra sidan av klimatförändringen är att vi behöver höja kunskap och kompetens. Speciellt för fackföreningarna är det viktigt att vi tar hand om dem som redan nu befinner sig i arbetslivet och som behöver nya kunskaper för att fördjupa och utvidga sina kunskaper så att även de ska kunna klara sig i de stora förändringarna.

Karl- Petter Thorwaldsson, LO Sverige:

- När vi pratar om våra samhällen i Norden kan man få intryck av att vi står på randen av en stor katastrof. Det gör vi inte! Vi har hög sysselsättning. Vi är den första regionen i världen som ska klara klimatomställningen. Vi har den bäs-

ta integrationen av människor som kommer hit, vi har ganska öppna ekonomier. Det är två saker som vi måste lyckas med: För det första jämlikhet, eftersom det är ett bra sätt att bekämpa populism och främlingsfientlighet. Det andra är vi lätt faller in i pessimismen. Vi ska möta människor på den nivå de är, men när alla jävla människor är pessimister, då blir vi väldigt pessimistiska själva. Då blir det en spiral nedåt. Så därför en uppmaning till oss alla: Vi är bäst i världen – var lite mer jävla optimistiska!

Sonja Jógvannsdóttir, SAMTAK, Färöarna:

- På Färöarna har vi de senaste tio åren upplevt en väldig ekonomisk tillväxt. Jag tror att vår bruttonationalprodukt har ökat med 30 procent. Arbetslösheten är på ungefär en procent. Men samtidigt upplever vi en stor ökning av fattigdom. Vi kan se att den största delen av tillväxten har gått till de rikaste fem procenten och vi ser en tendens till "the working poor". Hur löser man den nöten? Hur knäcker man koden till att människor går på jobbet varje dag och ändå inte klarar sig? Vi kan inte bara tala om en bärkraftig ekonomi, vi måste också tala om social bärkraft!

De nordiska facken: Klimatomställningen måste ske på ett rättvist sätt

”Det finns inga jobb på en död planet” var den slogan som citerades oftast när de nordiska fackförbunden höll sin kongress i Malmö under tre dagar 3 - 5 september. Klimatfrågan har seglat upp som en av de största även för fackföreningsrörelsen.

NYHET

12.09.2019

TEXT OCH FOTO BJÖRN LINDAHL

Vart fjärde år samlas de fackliga centralorganisationerna i Norden till kongress i regi av NFS, Nordens Fackliga Samorganisation. De 15 medlemsorganisationerna i NFS representerar 8,5 miljoner arbetstagare.

Förhållandet mellan de nordiska facken och Europa har alltid varit en nyckelfråga i organisationen. Att kongressen fått den mer traditionella rubriken ”Building bridges”, syftar på det.

Det handlar om att bygga broar både mellan centralorganisationerna i Norden och till kollegorna i Europa, som inte alltid har samma syn på de fackliga frågorna. Att Öresundsbron kunde ses från fönstren på hotellet i stadsdelen Hyllie

där kongressen hölls, var också en påminnelse om att gränser faktiskt kan suddas ut med infrastruktur – 15 minuter är allt som behövs för att ta sig till Kastrup i Danmark.

Samtidigt handlar gränserna om politiska beslut – när Öresundståget kommer från Danmark stängs perrongen i Hyllie för passkontroll.

Två av länderna i Norden – Norge och Island – är inte medlemmar i EU. Det gäller också de självstyrande områdena Grönland och Färöarna.

- Norge har råd att anställa lobbyister i Bryssel men för Islands del har facken en viktig roll att föra fram isländska syn-

punkter, i organisationer som NFS och Europafacket, säger Sonja Ýr Þorbergsdóttir, som är ordförande för NFS detta år.

Därmed blir det nordiska fackliga samarbetet extra viktigt. Den första av kongressens huvudtalare, Islands statsminister Katrín Jakobsdóttir tackade till och med nej till ett besök från USA:s vicepresident Mike Pence för att delta på kongressen. (Pence kom emellertid till Island på ett annat datum).

Katrín Jakobsdóttir eldade upp delegaterna med ett tal där klimatförändringarna stod centralt:

- Det finns starka krafter i USA och Europa som förnekar att vi befinner oss i en krissituation. De har inget vetenskapligt stöd och det hela sys ihop med populismen. Men jag tror att vi har fokuserat för mycket på vad individerna gör för att bekämpa utsläppen av klimatgaser.

- Alla ska sortera soporna, låta bli att flyga, byta bil, äta ekologisk mat, köpa rätt kläder och så vidare. Jag kan se det på mina tre söner, som är 8, 11 och 13 år. De har alla stor flygskam och tänker på vad de kan göra som individer. Men det är ju regeringarna, det offentliga, fackföreningarna och inte minst de stora företagen som måste ta ansvar.

- Som regeringar och fackföreningar måste vi se till att det vi gör i klimatfrågan inte leder till mindre välbefinnande för den vanliga människan. Vi kan inte skruva upp bensinpriset så högt att resultatet bara blir att de rika fortsätter att förorena, men att de fattiga inte har råd att ta sig till arbetet, sa Katrín Jakobsdóttir och fick applåder.

Den fackliga vinkeln är att klimatfrågan måste kopplas till "climate justice" för att det ska bli en rättvis övergång till det fossilfria samhället. De som arbetar i fossilberoende verksamheter som försvinner måste säkras möjligheter till kompetensutveckling för att klara sig i den nya ekonomin.

- Det som kom tydligt fram i gruppdiskussionerna var också att klimatomställningen måste ha ett ännu starkare fokus på jämställdheten, säger Magnus Gissler, som är generalsekreterare i NFS.

- Än så länge är det för tidigt att formulera nya krav. Vi har nu underlaget från 50 olika diskussionsgrupper som vi ska behandla på nästa styrelsemöte i NFS i november. Först då kan vi fastställa strategin för de kommande fyra åren, säger han.

Den danska delegationen hade emellertid ett konkret förslag till kongressen. Det innebär att de nordiska facken ska arbeta för att det skrivs ett eget direktiv i EU om den psykosociala arbetsmiljön.

Annars handlade diskussionerna om det som sker i Europa mycket om populismens framväxt. Sverige EU-minister Hans Dahlgren var också en av huvudtalarna. Han tyckte att det bästa med EU är de grundläggande värderingarna som fanns med redan när det första Rom-fördraget skrevs:

- Frihet, demokrati, jämlikhet, respekt för rättsstaten, tolerans, solidaritet – det låter som poesi men det är politik! När jag får frågan om vart EU är på väg svarar jag att det finns ingen bättre kompass än dessa grundläggande värderingar, sa Hans Dahlgren.

- Men mitt ibland oss finns det nu stater som inte accepterar de här värderingarna. Det är visserligen inget nytt att det

finns nationalister och populisterna och högerextremister i Europa. Men det nya är att de här krafterna har skaffat sig ett reellt politiskt inflytande. I flera länder sitter de till och med i regeringsställning.

- Rättsstaten är också viktig för ekonomin. Fungerar den inte riskerar ju tilltron till den inre marknaden att urholkas. Därför har den svenska regeringen varit pådrivare för det som kallas artikel 7 processen, att uppmärksamma och i sista hand dra in rättigheter i de länder som byter mot rättsstatens principer. Än så länge har sådana processer inletts mot Polen och Ungern.

- Vi kommer också att ställa krav till den europeiska budgeten. Det kan inte vara rätt att de länder som inte lever upp till rättsstatens principer ska få kvittera ut lika stora bidrag från EU:s strukturfonder som de annars skulle fått. Det måste bli så att det kostar att inte göra rätt.

Oron för att EU påverkas av populismen är bara en sida av förhållandet till kontinenten. De nordiska facken oroar sig också för att kommissionen och inte minst domstolen, ska lägga sig i den nordiska avtalsmodellen, där parterna på arbetsmarknaden själva förhandlar löne- och arbetsvillkor.

Luca Visentini, som är Europafacket, ETUC, försökte lugna sina nordiska kollegor.

- Det kommer aldrig att bli en lagstiftning om minimilöner utan att det samtidigt slås fast att de länder som vill ha kollektiva förhandlingar ska kunna ha det, sade Luca Visentini.

Den svenska direktören i EU-kommissionens Generaldirektorat för sysselsättning, Stefan Olsson, varnade emellertid att den kompromiss som förhandlades fram om rätten till kollektiva förhandlingar i samband med lagstiftning om minimilöner är skör.

- Inom kommissionen finns det en kunskap om kollektivförhandlingarna och Norden, men i förhandlingarna mellan rådet och parlamentet kan det bli brutalt – speciellt som förhandlingarna ofta drar ut till klockan fem på morgonen.

Då är det oftast någon politiker från ett sydeuropeiskt land som säger att ”det är ju bara ni i Norden som vill behålla era konkurrensfördelar och som inte unnar oss något”.

- Det finns en enorm missuppfattning och misstro som har uppstått i krisens kölvatten. Man måste komma ihåg att i de här länderna har det skett en enorm urholkning av sociala rättigheter. Det har skapat stora sår. Så när kommissionen till sist kommer med relativt blygsamma rättigheter och speciellt Sverige och Danmark säger att det här tycker vi inte om alls, då blir det väldigt brutalt. Det väcker reaktioner som: ”hur kan ni säga det, ni som har det så bra? Unnar ni oss inte ens det?”

- Formuleringarna om kollektivförhandlingar i sysselsättningsdirektivet var något av det sista vi blev eniga om. Jag tror att vi diskuterade i tre timmar mellan tre och sex på morgonen om ett enda ord, sa Stefan Olsson.

- I en hypotetisk situation kan domstolen pröva det här. Om vi säger att vi inte vill ha det kommissionen föreslår alls, ställer man sig utanför systemet, varnade han.

Islands statsminister Katrín Jakobsdóttir

Varför slog #metoo olika i de nordiska länderna?

Två år efter att metoo-rörelsen exploderade i de sociala medierna och blev ett globalt fenomen bjuder Islands statsminister Katrín Jakobsdóttir in till en internationell konferens om företeelsen i Reykjavik den 17-19 september.

NYHET

12.09.2019

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

- Metoo-konferensen är en del av det isländska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet, där vi fokuserar på jämställdhet och våld mot kvinnor. Samtidigt med konferensen möts också de nordiska jämställdhetsministrarna på Island, säger Katrín Jakobsdóttir.

Till konferensen kommer många kända feminister, som Angela Davis, som på 70-talet var känd för sitt medlemskap i de Svarta pantrarna. Tillsammans med forskare och aktivister ska det som skedde efter att miljontals kvinnor berättade om

sexuella övergrepp de utsatts för under hashtaggen #MeToo, skärskådas.

- Bland de frågor som vi kommer att diskutera är varför metoo-rörelsen har slått igenom på olika sätt i de nordiska länderna. När man jämför länderna kan man se vilka sektorer som den har fått störst genomslag i. Vi kommer att fokusera på vad som varit lika och vad som har varit olika, men också vad man kan lära sig av det.

Chockerade över omfånget

Katrín Jakobsdóttir berättar att man på Island blev chockerade över omfånget av övergrepp som kvinnorna berättade om, anonymt eller under eget namn.

- Island har ju fem år på rad toppat listan över världens mest jämställda länder. Vi ses på som ett jämställdhetsparadis, och så kom alla dessa historier!

- Det var många kvinnor som trädde fram inom teatern och politiken, men det mest slående var alla kvinnor med utländsk bakgrund som bodde på Island och som utsattes för en dubbel diskrimination.

Konferensen hålls i operahuset Harpa i Reykjavik och är öppen för alla som vill registrera sig.

- Så vad kan vi lära av metoo? frågar Katrín Jakobsdóttir retoriskt.

- På Island ledde det till en väldigt stark reaktion från fackföreningarna, men också från arbetsgivarna. Strax efter att metoo-rörelsen slog igenom, så hade man en stor konferens på Island där regeringen och lokala myndigheter möttes tillsammans med arbetsgivarna och fackförbunden för att diskutera vad som kunde göras.

Ändra kulturen viktigast

- Det som har skett, nästan två år senare, är att företag och institutioner har utarbetat regler för hur man ska uppföra sig. Det fanns inte tidigare.

- Om jag tar mitt eget parti som exempel så har vi formulerat nya regler om hur man ska uppträda, men det viktigaste har varit diskussionen om reglerna, inte reglerna i sig. Det finns så mycket som är djupt nedgrävt i kulturen som vi inte talade om tidigare.

Är du den enda statsministern i världen som också har ansvaret för jämställdhetsfrågor?

- Det finns inte många andra i alla fall! Det var en ändring jag gjorde för att jag såg att jämställdhetsfrågorna måste genomsyra hela systemet, lite på samma sätt som klimatfrågan. Det är två stora frågor som jag engagerat mig i, men som jag förstår samarbetar med andra ministrar om.

Hur mycket av din tid använder du på jämställdhet?

- Jag tar upp jämställdheten oavsett vad jag talar om. Det är det man måste göra. Man måste tala om jämställdhet när man talar med fackföreningarna; eller om man talar med arbetsgivarna; eller om man talar om klimatet. Jämställdhet är inte något som ska gömmas bort i en krok!

- Så jag tror faktiskt att jag använder 100 procent av min tid att tala om jämställdhet!

Är det något du hoppas på ska bli ett resultat av konferensen?

- Jag hoppas att vi ska kunna stärka det nordiska samarbetet på det här området. Tillsammans kan vi få större slagkraft för att ändra kulturen.

Foodoras cyklister i Oslo strejkar

Det har blivit en vanlig syn att se Foodoras rosa cyklister leverera mat från restauranger i många städer. Men i Oslo cyklar nu hundratals strejkande cyklister i staden för att samla stöd för kravet om ett eget kollektivavtal. Det väcker intresse även i andra länder.

NYHET

12.09.2019

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

Strejken följs med stort intresse även från utlandet eftersom det är den första större strejken bland så kallade plattformssamarbetare.

- Det har redan varit kontakter mellan cyklister på europeisk nivå. För fackföreningarna har strejken fungerat som en boost, eftersom det visar att det går att organisera även de som arbetar i den nya ekonomin, säger Kristin Jesnes, som forskar på plattformsekonomin på den norska forskningsstiftelsen Fafo.

Foodora är ett tyskt företag som idag är etablerat i 15 länder och som cyklar ut mat från 36 000 restauranger. I Norge etablerade sig Foodora 2015 och har sedan starten anställt sina cyklister, även om det oftast handlar om deltidsanställningar. Företaget har nu 600 anställda. De är i genomsnitt 25

år och arbetar 16 timmar i veckan. Efter ett år försvinner de till andra yrken. Inslaget av invandrare är stort. Det är med andra ord inte en lätt grupp att organisera.

-Men Foodoras cyklister möter varandra mer än andra plattformssamarbetare. De väntar utanför restauranger och jobbar inom ett lokalt begränsat område. Därmed kan de bygga upp en gemensam identitet, säger Kristin Jesnes.

Inom andra plattformssamarbetare, där jobben fördelas genom appar, sitter arbetstagarna isolerade framför en dator eller, som i Uber, kör omkring i en bil. Ofta betraktas också plattformssamarbetarna som egenföretagare.

Men de strejkande har också visat stor fantasi. Varje dag möts de strejkande cyklister på Youngstorget i Oslo.

Framför LO:s huvudkontor har de satt upp en cykelverkstad som hjälper Osloinvånarna med att reparera och trimma sina cyklar.

- Det finns mycket kunskap om cyklar bland de som strejkar, så det hade varit dumt att inte ta till vara på det, säger Espen Utne Landgraff, som är en av de som tog initiativet till strejken, som inleddes den 20 augusti, efter att förhandlingarna strandade.

Espen Utne Landgraff säger att stödet från LO har varit väldigt stort. "Men de kanske kan lära sig en del från oss också," säger han.

- Idag är vi 142 som strejkar, men antalet medlemmar ökar från dag till dag och det gör att vi kan trappa upp strejken med ytterligare 53 strejkande om två veckor. Troligen utvidgas strejken till Trondheim och Bergen också, säger Espen Utne Landgraff.

De strejkande tillhör det som tidigare kallades Norsk transportarbeiderforbund, men som nu är en del av Fellesforbundet. Enligt Foodora tjänar de i genomsnitt 174 norska kronor i timmen. Inkluderat dricks kan det bli 185 kronor i timmen.

För Foodora är strejken redan märkbar. Företagets ledare i Norge, Carl Tengberg, säger att kraven från NTF skulle öka företagets utgifter dramatiskt, och göra det mycket svårt att driva företaget vidare i Norge med fast anställda.

De anställda kräver både högre lön och ersättning för de utgifter som de har för sina privata cyklar som de använder i arbetet.

Varje dag cyklar de strejkande runt i Oslo i det som de kallar Critical Mass, en aktion som visar att strejken pågår och att den växer från dag till dag.

- Det är otroligt spännande att följa det här gänget eftersom de arbetar på ett annat sätt än vad vi i fackföreningsrörelsen är vana vid. De är otroligt aktiva i sociala medier och de cyklar genom staden i sina gulgröna västar och ringklockor och får applåder i Oslos gator, säger Peggy Hessen Følsvik, som är vice ordförande i LO i Norge.

- Det är en otroligt entusiastisk gäng som nu för en kamp för en helt ny yrkesgrupp.

På Youngstorget ställer cyklisterna upp framför arbetarstatyn på Youngstorget och cyklar i sakta tempo upp mot Karl Johan och försvinner runt husknuten, strax innan ett ännu större demonstrationståg mot Indiens ockupation av Kashmir går upp längs gatan.

Kan den norska Foodorastrejken leda till en ny rörelse "cyklisterna i alla länder, förenen eder"?

Det beror delvis på om de strejkande lyckas uppnå ett avtal eller inte. Enligt Espen Utne Landgraff är stödet från LO "väldigt stort".

- Även om strejken leder till att Foodora går konkurs kan facket hävda att det i så fall visar att affärsidén inte har livets rätt och att det är bättre att arbetskraften söker sig till mer lönsamma yrken, säger Kristin Jesnes.

Läs mer om plattformsekonomin:

På cykel in i framtiden

Många dödsolyckor i arbetet i Sverige fick alarmet att gå

Män som arbetar på höga höjder i byggindustrin och män som lastar och lossar lastbilar. Det är två riskfyllda verksamheter som orsakat dödsolyckor i arbetet i år i Sverige. Men den ökning av dödsolyckorna som sågs i början av året har nu avtagit.

TEMA

12.09.2019

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

2019 hade knappt inletts förrän en 53-årig chaufför omkom när han skulle lasta sin lastbil med en truck på ICA:s lager i Helsingborg den 1 januari. En automatisk port som skulle gå ned när lastbilen lämnat lagret gick ned vid fel tillfälle. Mannen kolliderade med porten och föll av trucken. Han avled av fallskadorna.

En dag senare omkom en man i 30-årsåldern efter att han fick ett betongföremål över sig på Södra Cell i Mönsterås. Fem dagar senare, den 7 januari, avled en 61-årig snickare efter ett fall på tre meter från en balkong på ett industribygge – även det i Helsingborg.

När januari var över hade nio personer dött i arbetsolyckor, i februari dog ytterligare tre.

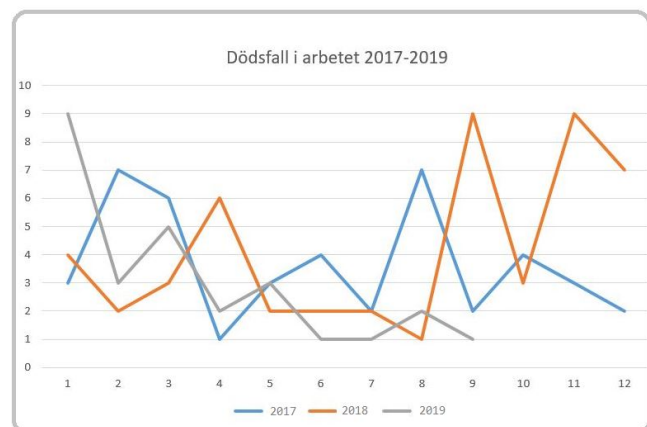
Det fick alarmklockorna att ringa. Arbetsmarknadsminister Ylva Johansson fick med sig fem andra ministrar på ett initiativ för att prioritera arbetet mot dödsolyckor på jobbet:

- Vi kan aldrig acceptera att människor dör till följd av sitt arbete. Alla ska ha rätt att komma hem från jobbet. Varje dödsfall är ett misslyckande för arbetsgivaren och samhället, sa Ylva Johansson.

Arbetsmiljöverket fick i uppdrag att analysera dödsfallen i arbetet under 2018 och 2019 för att se om det fanns några

gemensamma drag, eller åtgärder som borde sättas in. Den analysen blir inte klar förrän i november.

Men när Arbetsliv i Norden gått igenom statistiken på egen hand är det första som kan konstateras att i september så har statistiken jämnat ut sig. Hittills i år, fram till den 12 september då detta skrivs, har 27 personer avlidit i dödsolyckor på arbetet. 2018 hade 31 dödsolyckor skett fram till slutet av september. Statistiken omfattar 18 fler dagar 2018, jämfört med dagsläget.

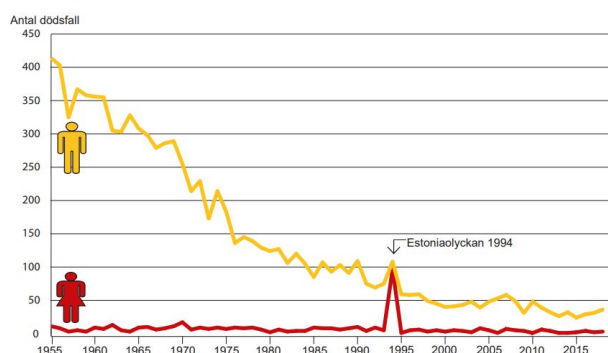

Den gråa linjen är 2019 i diagrammet ovanför. Året inleds med nio dödsfall under januari, men därefter har antalet stort sett varit lägre varje månad än motsvarande tal för 2017 och 2018. Källa: AV

Det kan förstås ske fler dödsolyckor under den del av september som är kvar när detta skrivs. Vill det sig illa kan dödstalen också bli högre under de tre månaderna som återstår av året än vad de var 2017 och 2018. Men möjligheterna är goda för att 2019 trots allt blir ett "normalår" för dödsolyckor arbetet.

Sett i ett längre perspektiv har dödsolyckorna i arbetet minskat kraftigt. Antalet är bara en dryg tiondedel av vad det var på 50-talet.

Dödsolyckor i arbetet 1955-2018 efter kön. Arbetstagare

Som diagrammet ovanför visar är det en mycket stor skillnad mellan könen. Våldigt få kvinnor har historiskt sett dött jämfört med män. Enda undantaget är Estoniaolyckan 1994, när det även var många kvinnor på jobbresor ombord på färjan.

För varje dödsolycka har det skett många fler olyckor som inte ledde till dödsfall. I Sverige handlar det om nästan 50 000 olyckor som rapporteras varje år. Genom att analysera olyckorna har Arbetsmiljöverket tidigare kommit till fyra riskfaktorer.

Yrke - främst yrken inom lantbruk och hantverk samt processoperatörer.

Storleken på arbetsplatsen - när mycket ska göras på en liten yta, som en bygganläggning, ökar riskerna eftersom verksamheten är mångfacetterad och komplex.

Bransch - Transport och magasinering är den bransch som har högst risk, tillsammans med sex andra branscher.

Utbildningsnivå - ju kortare utbildning, desto högre risk.

Sammanfaller alla dessa fyra faktorer är risken för en olycka 15 gånger högre. Andra riskfaktorer är arbetsställets ägarskap, om individen har utländsk bakgrund och ålder. När de åtta största riskerna sammanfaller ökar risken 25 gånger.

Ser man på de dödsolyckor som varit under 2019 stämmer några väl överrens med det man vet är yrken och branscher som har stora risker. Fall från höga höjder och olyckor vid lastning och lossning står för tio av dödsolyckorna. I sju av dödsolyckorna handlade det om fall i vid mening, medan tre svenska arbetare dog under lastning och lostning (samt två utländska arbetare som inte ingår i den ordinära statistiken eftersom de är utanför arbetskraften i Sverige).

En stor grupp av olyckor handlar om trafikolyckor under arbetstiden. Åtta personer omkom i bilolyckor, medan ytterligare två dog i en flygkrasch i Etiopien (som sammanlagt krävde fyra svenska liv). En person mördades när hon skulle städa en bostad.

Finsk säkerhetspark gör riskerna på byggarbetsplatser tydligare

Alla ska komma hem på kvällen. Det är mottot för byggnadsarbetare. Men att eliminera olycksriskerna kräver mer än teoretiska kunskaper. Som att rutinerna måste komma närmre hjärtat. Ett besök på en säkerhetspark kortar vägen.

TEMA

12.09.2019

TEXT FAYME ALM, FOTO MARIA ROSENLOF

- Här är det ingen som äger kunskapen. Den är något som vi gemensamt delar liksom vi delar med oss av erfarenheter. Positiva som negativa. Ja, allt som är värdefullt för att säkerheten ska kunna bli bättre.

Det säger Lasse Heikkinen. Framför sig i möteslokalen har han serviceingenjörer och arbetsledare från finska TetraPak som tagit sig till Rudus säkerhetspark och nu sitter bänkade för att lyssna på introduktionen till besöket.

Lasse Heikkinen är anställd av Rudus med uppdraget att sprida kunskap om säkerhet vid byggnads- och anläggningsarbete samt att se till att säkerhetsparken hålls i gott skick. Jobbet kombinerar han med studier i Safety, Security and Risk Management vid Laurea yrkeshögskola.

Initiativet till att TetraPak skulle besöka säkerhetsparken kom från en av deras serviceingenjörer, Veikko Pullinen, som gått samma kurs som Lasse Heikkinen, men börjat den tidigare. De har fortsatt att behålla kontakten.

Veikko Pullinen ser på huvudbrytaren, som kan vara livsviktig att veta var den finns. Här med en varningslapp om att den inte går att använda.

- Förra året satsade TetraPak på global nivå på arbetssäkerhet inom företaget. Allt som vi lärde oss där var relevant, men jag visste genom Lasse att här i parken blir det mer konkret när det kommer till olyckor som kan hända när man är ute och jobbar på fältet så som vi gör, säger Veikko Pullinen.

Arbetar i utmanande miljö

TetraPaks serviceingenjörer installerar och reparerar maskiner på olika typer av industrier runt om i Finland. Det innebär att de tar sin utrustning både till färdigställda anläggningar och till sådana som ännu inte är helt färdigbyggda.

- Vi arbetar under speciella förhållanden och utmaningar och möter ständigt nya miljöer. Ibland måste man anpassa sig till kundens önskemål. Då gäller det att även anpassa sig säkerhetsmässigt och ha klart för sig vilka säkerhetsföreskrifter och rutiner som gäller, säger Veikko Pullinen.

När Lasse Heikkinen avslutat sin introduktion tar han med Veikko Pullinen och resten av gruppen ut i säkerhetsparken. Nu är de redo för nästa moment.

Harry Kaponen vid ett husbygge med skyddsnät.

Behovet av att studera hur arbetsplatsolyckor inom byggbranschen uppkommer och vad som kan göras för att förhindra dem finns över hela världen. Under detta år har Rudus säkerhetspark hittills haft besökare från Estland, Lettland, Irland, Brasilien och Ryssland.

För trots att åtgärder gjorts och görs för att minska tillbuden sker arbetsplatsolyckor med dödlig utgång. I Sverige inträffade inom byggindustrin under senaste tioårsperioden årligen mellan 5 och 14 dödsfall, enligt Arbetsmiljöverket. Under samma period i Finland var det 2-9 dödsfall årligen.

Inte bara risker men också lösningar

Rundturen i säkerhetsparken börjar med att Lasse Heikkinen ställer frågor till gruppen från TetraPak: Vilka risker ser du i ditt arbete? Hur kan du undvika dem? Har du varit med om något tillbud? Samtalen kommer igång och kopplas till parkens stationer, de är arrangerade utifrån händelser som ägt rum i verkligheten och visar inte bara på olycksrisker utan också på lösningar.

- Mycket av det som vi ser i parken aktualiserar tankar som är bra att vi talar om, även om situationerna inte är tagna direkt från vårt arbetsliv. Den demolerade bilen, till exempel, den väcker känslor. Vi har ofta mycket trafik utanför fabriker som vi besöker, så alla stationerna som vi studerar här i parken är relevanta på ett eller annat sätt, säger Veikko Pullinen.

Under rundvandringen i parken får han och hans kollegor också uppslag till situationer att diskutera på nästa serviceteknikermöten, som TetraPak håller två gånger om året.

- Då diskuterar vi bland annat arbetssäkerhet och TetraPak informerar om olyckor som skett, men som inte får lov att hända igen. Nu har vi några realistiska exempel att bidra med till nästa träff, säger Veikko Pullinen innan han och gruppen tillsammans med Lasse Heikkinen börjar gå tillbaka till möteslokalen.

Liknande park byggs vid Arlanda

Även Berndt Jonsson har besökt Rudus säkerhetspark. Han är regionchef på Sveriges Byggindustrier och nationell arbetsmiljösamordnare för organisationens projekt "En säker arbetsplats" samt kontaktperson för Sveriges första säkerhetspark vid Arlanda utanför Stockholm.

- Vi funderade länge på vilket koncept vi skulle ha och hade Rudus säkerhetspark som förebild när vi gjorde den första förstudien 2016. Vår första svenska park är byggd utifrån den finska modellen fast med svenska synsätt, säger Berndt Jonsson.

För att kunna ta fram problemområden och skapa olika scenarior som visar hur man kan utföra arbetsuppgifter på ett felaktigt respektive korrekt och säkert sätt har projektorganisationen jobbat tillsammans med företagsgrupper.

Stegar som vältar och en grävmaskin som backar på en bil är bara ett par av de hundratals riskfyllda situationer som visas fram i den finska parken.

Framöver hoppas Berndt Jonsson på att säkerhetsparken även kan fungera som en fysisk mötesplats för olika yrkesgrupper och aktörer.

- Byggbranschen har länge saknat en gemensam arena, så jag hoppas att parken blir ett ställe där alla i byggprocessen möts, från yrkesarbetare till kunder och beställare. Också för dem som projekterar arbetet och ofta har begränsade möjligheter att skaffa sig praktik.

Ett önskemöte Berndt Jonsson har är det mellan projektorisationen och samtliga inblandade aktörer, att de får träffas i ett tidigt skede i processen.

Den nya svenska säkerhetsparken kommer liksom den finska att vara bemannad.

- Vi kommer ha en verksamhetsledare i parken och facilitatorer, som ska leda utbildningarna. Några medlemmar kan ha egna utbildningsledare, men de måste också följa grundkonceptet och uppdatera sig på förändringar, säger Berndt Jonsson.

Syftet med parken är här liksom i Finland att skapa bättre beteenden genom insikter samt att förändra attityder både på individ- och gruppnivå för att eliminera olyckstillfällena.

- Jag brukar jämföra med flygsäkerheten, säger Berndt Jonsson. Där gör personalen rutinmässigt det som de ska göra. Det behöver vi inom bygg bli bättre på. Vi saknar inte rutiner, men de ska tas närmare hjärtat, det är det som vi vill uppnå med säkerhetsparken.

Vad har ni lärt?

Gruppen från TetraPak är tillbaka i möteslokalen för att diskutera de scenarior och situationer som de studerat ute i parken. Lasse Heikkinen inleder med:

- Vad har ni sett? Har ni lärt er något nytt? Började ni tänka på ett annorlunda sätt kring något arbetsmoment? Fick ni något att ta med hem?

För Veikko Pullinens som inte bara arbetar som serviceingenjör utan även som deltidsbrandman är det angeläget att ställa frågor som rör samarbetet med räddningstjänsten.

- Det är bra om man också kör planerade övningar med dem och även kontrollerar hur den egna kriskommunikationen fungerar internt. Om en olycka sker, vem öppnarporten för räddningstjänsten och talar om var olyckan skett?

Elkopplingar som började smälta på grund av för hård belastning, autentiskt från ett hotell i centrala Helsingfors.

Veikko Pullinen betonar också betydelsen av att använda rätt säkerhetsutrustning, alltså den utrustning och den klädsel som arbetsplatsen kräver och säger att det är något som alla kan göra.

- Det är viktigt att vara ett gott exempel, det behöver man inte vara chef för att vara.

När alla fått ventilerat sina intryck, analyser, funderingar och även några slutsatser efter rundturen i säkerhetsparken visar Lasse Heikkinen en video som handlar om sömn, kost, ergonomi och motion. Han säger:

- Som företag kan vi inte tvinga på någon en särskild livsstil, det är vars och ens eget val, men vi kan förespråka ett hälsosamt liv. Vi vet att det har betydelse för säkerheten.

Alla verkar nöjda med att få fått tillfälle att reflektera över hur de kan bidra till större säkerhet på arbetsplatsen. Bland Veikko Pullinen och hans arbetskamrater är det något som ofta diskuteras – om det hänt något eller om något varit nära att hända.

- På rasterna snackar vi om riskerna och rapporterar det som vi tycker är värdefullt till den finska chefen som tar det vidare i organisationen. Vi försöker hålla arbets säkerheten på hög nivå, så att vi alla kommer hem på kvällen.

Ny teknik leder till polarisering av arbetsmarknaden

De kvalificerade jobben har blivit fler både i de nordiska länderna och OECD, samtidigt som mer rutinbetonade jobb försvinner. Utmaningen är att ge fler möjlighet till kompetensutveckling och att den sociala tryggheten utvidgas för att omfatta även de som inte har fasta arbeten.

NYHET

12.09.2019

TEXT OCH FOTO: GUNHILD WALLIN

- Massiv arbetslöshet orsakad av den tekniska utvecklingen är osannolik. Däremot kommer många arbeten att förändras och omställningarna kan bli svåra, sa Stijn Broecke från OECD, när han nyligen föreläste på ett seminarium om framtidens arbetsmarknad, arrangerat av det svenska Arbetsmarknadsdepartementet

Stijn Broecke, är ekonom och en av huvudförfattarna till årets upplaga av OECD:s Employment Outlook. Rapporten berör bland annat frågor som: Hur många jobb kommer till, respektive försvinner på grund av ny teknik? Hur vanliga är de så kallade atypiska jobben, som ofta återfinns inom plattformsekonomin, och hur ser det sociala skyddsnätet ut för dessa atypiska jobb?

Liknande frågeställningar är i hög grad också aktuella för de nordiska länderna och sedan 2018 pågår ett treårigt forskningsprojekt finansierat av Nordiska Ministerrådet som rör framtidens arbetsmarknad och hur den kommer att påverkas av den tekniska utvecklingen. Ett trettiotal forskare från alla de nordiska länderna samarbetar kring sju olika teman, varav nummer två handlar om digitalisering och robotisering och dess möjligheter och utmaningar för den Nordiska modellen.

De högkvalificerade jobben har ökat

Professor Tomas Berglund vid sociologiska institutionen är en av de forskare som deltar i det nordiska forskningsprogrammet. Samtidigt är han med i ett femårigt forskningspro-

jekt om utmaningar och polarisering på den svenska arbetsmarknaden, finansierat av Forte. Han deltog i seminariet den 26 augusti på temat "Digitalization at work: towards polarization or upgrading".

- Vi ser att det blivit en uppgradering av arbetskraften, med fler högkvalificerade jobb. Ny teknik slår ut rutinartade arbetsuppgifter, förutom de som är personcentrerade, sa Tomas Berglund.

Tomas Berglund, forskare på Göteborgs universitet, har studerat vilka jobb som försvinner i den nya ekonomin.

Forskarna har undersökt förändringar på arbetsmarknaden mellan åren 2000 och 2015 genom att utgå från medellönen för heltidstjänster och dela upp dem i fem delar - kvintiler. Genom att följa utvecklingen år från år har de kunnat se hur arbetskraften rört sig på arbetsmarknaden. Exempel på arbeten i den första kvintilen, det vill säga de lägst avlönade, är hushållsarbete och restaurangjobb, städare och jobb inom personlig omvårdnad. I den andra kvintilen återfinns till exempel kontorsarbetare, i den tredje bokförings- och redovisningsassistenter, i den fjärde till exempel högskoleutbildade administratörer samt socialarbetare, lärare och psykologer och i den femte arkitekter, ingenjörer, chefer med flera.

- Uppgradering är tydlig i Norge, medan det är synliga tendenser på polarisering i Danmark. Finland visar en svag tillväxt på arbetsmarknaden och den generella tendensen i Sverige är uppgradering, sa Tomas Berglund.

Starkare polarisering i privat sektor

I Sverige har cirka 500 000 nya jobb tillkommit inom de två högsta kvintilerna under de femton år forskarna följt utvecklingen. Samtidigt har 91 000 jobb försvunnit i den andra kvintilen, enligt Tomas Berglund.

- Vi ser en starkare polarisering inom privat sektor än offentlig och också mer polarisering mellan män än mellan kvinnor, säger Tomas Berglund.

En förklaring till att det i Sverige skett en ökning av arbeten bland de lägst avlönade framför allt i privat sektor är att delar

av vård och omsorg privatiserats och att andelen anställda inom omvårdnad i privat sektor har ökat med 174,6 procent under den studerade femtonårsperioden, samtidigt som 67 000 från samma yrkesgrupp försvunnit från offentlig sektor. Den grupp som ökat näst mest i privat sektor är arkitekter, ingenjörer och motvarande yrkesgrupper, medan offentlig sektor har sin största tillväxt bland chefer och högre tjänstemän. Kvinnorna har blivit fler i de mest välbetalda jobben och färre i de allra lägst avlönade.

Osäkrare villkor för de lägst avlönade

Utvecklingen visar också att infödda svenskar blivit färre i de lägst avlönade yrkena, medan antalet utlandsfödda ökat i de två lägsta löneklasserna. Likaså ökar antalet tillfälliga jobb i de tre lägsta lönekvintilerna.

- De lägst betalda arbetena har blivit mer osäkra och består i ökande grad av människor med utländsk bakgrund, sa Tomas Berglund,

Också OECD:s rapport visar på tendenser till en växande polarisering i kölvattnet av ett allt mer teknikintensivt arbetsliv. Visserligen verkar det inte finnas tecken på att tekniken ska leda till massiv arbetslöshet, snarare tvärtom. Under de senaste arton åren har jobben blivit fler i stort sett i alla OECD-länder, men de har förändrats. Antalet tillverkningsjobb har minskat med 20 procent, medan servicejobb ökat med 27 procent. Prognosen för framtiden är att fjorton procent av jobben kommer att bli automatiserade och 32 procent kommer att bli starkt påverkade. Och de jobb som ökar i antal är högkvalificerade – under de senaste 20 åren har de ökat med 20 procent. Många vuxna saknar den efterfrågade kompetensen för de jobb som nu växer i antal. Till exempel saknar sex av tio arbetstagaren grundläggande datorkunskaper inom OECD-länderna.

- Många kommer troligtvis att behöva ändra yrke och den stora frågan är hur denna omställning ska hanteras? Att utveckla kompetens är avgörande, sa Stijn Broecke.

De som redan har får mer

Men OECD:s undersökning visar att det inte är dem som bäst behöver det, som får kompetensutveckling. Tvärtom. De som har bäst utbildning, har liten risk för att förlora jobbet genom automatisering och har fasta heltidsanställningar, får betydligt fler möjligheter till vuxenlärande än de lågutbildade, egenanställda eller arbetstagare med tillfälliga anställningar.

- Problemet är de mest sårbara arbetstagarna är de som har minst chanser att få delta i vuxenlärande, sa Stijn Broecke.

Han efterlyste ett annat tänkesätt kring vuxenlärande både hos företag och individer och ett aktivt arbete för att minska de barriärer som finns för kompetensutveckling. Han vill också se öronmärkta satsningar för kompetensutveckling för de som behöver det bäst och efterlyste ett system där flera delar på den ekonomiska bördan av ett mer omfattande vuxenlärandeprogram.

Många står utanför trygghetssystemen

OECD-rapporten pekar också på behovet av att ingen arbetstagare ska vara utelämnad till sig själv, utan att de sociala trygghetssystemen behöver justeras för att omfatta också den växande grupp som inte har fasta heltidsanställningar. Till exempel saknade i genomsnitt för OECD-länderna två av tre arbetssökanden arbetslöshetsersättning 2016. I vissa länder får troligtvis mellan 40-50 procent av dem som inte har fast heltidsjobb ingen ersättning vid arbetslöshet.

OECD har en rad förslag för att få fler arbetstagare att omfattas av sociala trygghetssystem. Framtidens arbetsmarknad är inte ristat i sten. Med rätt politik och institutioner kan den bli mer inkluderande, bland annat genom att rikta åtgärder mot de som behöver dem mest.

Lönen är inte allt - socialavgifterna viktig del i förhållande till utstationerad arbetskraft

En lettisk byggnadsarbetare som utstationeras till Sverige har visserligen rätt till lön enligt det svenska Byggravtalet, men han eller hon får oftast inte behålla lika mycket av pengarna som en lokalanställd arbetskamrat med samma lön. Arbetaren från Lettland måste nämligen i normalfallet själv betala en del av de lagstadgade socialavgifterna i hemlandet.

KOMMENTAR

12.09.2019

TEXT: KERSTIN AHLBERG

Det konstaterade fyra svenska forskare – däribland jag själv – när vi arbetade med en ny bok som har fått titeln ”Likabehandlingsprincipens olika ansikten”.

Förutom att den utstationerade arbetstagaren vanligtvis får en lägre lön än den lokalanställda arbetstagaren, får det utstationerande företaget på så sätt ytterligare en konkurrensfördel i förhållande till svenska företag, eftersom socialavgifter för deras anställda betalas av företaget.

Det här är bara ett av flera exempel på att konkurrensen på den gränsöverskridande arbets- och tjänstemarknaden inte enbart påverkas av låga löner. Socialförsäkringsregler och skatteregler spelar också in.

Vad får den anställda i slutändan?

Avsikten med boken är att undersöka hur arbetsrätt, skatterätt och socialförsäkringsrätt samspelar när människor från andra länder kommer till Sverige för att arbeta. Hur påverkar arbetsrättsliga, skatterättsliga och socialförsäkringsrättsliga regler tillsammans kostnaderna för att få ett arbete utfört i den ena eller andra formen, och hur mycket får de som gör jobbet kvar när skatt och socialavgifter är betalda?

För att ta reda på det konstruerades tre typfall där arbetare kom från Polen, Lettland eller Tyskland för att arbeta på ett bygge i Stockholm, antingen som direkt anställda av det svenska byggföretaget, som utstationerade av ett utländskt företag eller som egenföretagare. De två första grupperna fick lön och andra villkor enligt svenska kollektivavtal medan egenföretagarna antogs vilja ha ut lika många kronor per timme före skatt som en utstationerad arbetstagare. Beräkningarna är med nödvändighet mycket förenklade men kan ändå illustrera vilka effekter reglerna kan få.

Utstationerade mest fördelaktigt

Klart mest ekonomiskt fördelaktigt för den som vill ha arbetet utfört förefaller det vara att anlita utstationerade arbetstagare, särskilt om utstationeringen varar mindre än 24 månader. Så länge kan nämligen arbetstagaren stå kvar i hemlandets socialförsäkringssystem och själv få betala en del av de lagstadgade socialavgifterna (vilket gällde i alla de tre länderna). Därmed blev lönekostnaden i exemplet ungefär 100 kr lägre per timme för att anlita utstationerade arbetstagare, än om det svenska byggföretaget själv skulle anställa de utländska arbetstagarna.

Att anlita en polsk, lettisk eller tysk egenföretagare som vill ha ut lika mycket som en utstationerad landsman skulle bli dyrare än att använda utstationerad arbetskraft. En förklaring är att egenföretagarna måste betala hela den lagstadgade socialavgiften själva. Samtidigt skulle det ändå vara billigare att anlita en lettisk eller tysk egenföretagare än att anställa dessa personer direkt. Då ska man komma ihåg att en del av dem sannolikt skulle vara arbetstagare enligt svensk rätt – och ha rätt till samma villkor som om de hade varit anställda av det svenska byggföretaget.

Bäst vara anställd direkt

För byggnadsarbetaren själv är det, kanske inte så förvånande, mest ekonomiskt fördelaktigt att få anställning direkt hos det svenska företaget. Enligt beräkningarna som gjorts för boken kunde han eller hon 2018 få ut upp till 58 kr mer per timme efter skatt än en utstationerad arbetstagare. Det berodde dels på att de lokalt anställda byggnadsarbetarna har betydligt högre lön än den minimilön som utstationerade arbetstagare får nöja sig med enligt de regler som fortfarande gäller, dels på att de inte behövde ta av denna lön för att betala socialavgifter.

Nu har ju EU antagit ändringar i utstationeringsdirektivet som ska vara genomförda den 30 juli nästa år och som bland annat innebär att utstationerade arbetstagare inte längre ska vara hänvisade bara till "minimilön" utan att de ska ha "lön" enligt reglerna i det land där de arbetar.

Exakt vad det innebär är fortfarande osäkert, men även om skillnaden i lön mellan lokalanställda och utstationerade minskar eller försvinner, är socialförsäkringsreglerna desamma. Utstationerade från länder där ansvaret för socialavgifterna är fördelat mellan arbetsgivare och arbetstagare kommer alltså fortfarande att själva behöva betala socialavgifter i hemlandet. På så sätt motverkas utstationeringsdirektivets syfte att garantera utstationerade arbetstagare de löner som gäller i värdlandet, och värdet av de kollektivavtalade lönerna devalveras för dessa.